

Ingrid Kristine Årmo

Barneverntjenestens forebyggende arbeid av ungdommers bruk av cannabis

The Child Welfare Service's preventive work of use of cannabis amongst youth

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Roar Sundby

Mai 2020

Ingrid Kristine Årmo

Barneverntjenestens forebyggende arbeid av ungdommers bruk av cannabis

The Child Welfare Service's preventive work of use of cannabis amongst youth

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Roar Sundby
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Denne bacheloroppgaven er et sluttresultat av mitt treårige utdanningsløp ved barnevernspedagogutdanningen ved NTNU, Trondheim. Arbeidet med oppgaven har pågått i en periode på to måneder.

Jeg ønsker å takke veilederen min Roar Sundby, førstelektor ved Institutt for sosialt arbeid, for god veiledning gjennom prosessen. Roar har vært tilgjengelig på e-post og telefon til tross for omstendighetene rundt Covid-19.

Steinkjer, mai 2020

Ingrid Kristine Årmo

Sammendrag

Tall fra Statistisk sentralbyrå (2019) viser at det har vært en stor nedgang i bruk av cannabis siden 1990-tallet. Likevel ser man at ungdommers cannabisbruk de tre siste årene har hatt en gradvis økning igjen.

Formålet med oppgaven har vært å se på hvordan det kan forebygges at ungdommer i barneverntjenesten ruser seg på cannabis. Oppgaven belyser følgende problemstilling: «*Hvordan kan barneverntjenesten bidra til å forebygge bruk av cannabis blant ungdom (14-18 år) de arbeider med?*». For å undersøke dette er det arbeidet med litteraturstudie som metode. Litteraturstudiet har tatt utgangspunkt i litteratur fra utdanningens pensumlister, samt annen relevant litteratur innenfor fagfeltet.

Barneverntjenesten arbeider med ungdommer som er i sårbare livssituasjoner, der hvor mange av dem har opplevd omsorgssvikt i oppveksten. Studiens funn viser at barneverntjenesten bør ha rutiner og retningslinjer for hvordan det forebyggende arbeidet skal håndteres, samt at de tilpasser arbeidet med utgangspunkt i den enkelte ungdommens behov. Et tverretattlig samarbeid med andre instanser kan se ut til å være en viktig faktor for det forebyggende arbeidet. Samarbeidet kan bidra til å avdekke bruk av cannabis på et tidlig tidspunkt, og det kan skape et helhetlig bilde av ungdommens situasjon. Oppgaven viser til at barneverntjenesten bør prioritere å bruke tid og ressurser på å bygge relasjoner til ungdommene.

Nøkkelord: barnevern, ungdom, forebyggende arbeid, rus, cannabis og tverrfaglig samarbeid

Abstract

Title: The Child Welfare Service's preventive work of use of cannabis amongst youth

Statistics from Statistisk sentralbyrå (2019) show that there has been a significant decrease in the use of cannabis since the 1990s. Nevertheless, use of cannabis amongst youth has over the last three years had a gradual increase again.

The purpose of the assignment has been to research how the Child Welfare Service can prevent youth from using cannabis. The thesis highlights the following issue: «*How can the Child Welfare Service help prevent cannabis use among youth (14-18 years) that they work with?*». To study this, a literature study has been used. The literature study is based on the curriculum from the education, as well as other relevant literature from the field.

The Child Welfare Service works with young people who are in vulnerable life situations, where many of them have experienced neglect of care in their childhood. The study shows that the Child Welfare Service should have routines and guidelines for how preventive work should be handled, and that they adapt the work according to the needs of the individual youth. A collaboration with other agencies may appear to be an important factor in the preventive work. The collaboration can help uncover the use of cannabis at an early stage, and give good insight in the youth personal situation. The thesis indicates that the Child Welfare Service should spend time and use resources on building relations with the youth.

Key words: Child welfare, youth, preventive work, intoxication, cannabis, interdisciplinary collaboration

Innhold

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
1.0 Innledning	5
1.1 Forebyggende barnevern og illegal rusmiddelbruk blant norske ungdommer	5
1.2 Begrepsavklaring.....	5
1.3 Tema og problemstilling	6
1.4 Avgrensninger og oppgavens oppbygning	7
2.0 Metode	8
2.1 Kritikk av metode.....	8
3.0 Presentasjon av litteratur	9
3.1 Forebyggende arbeid i barneverntjenesten	9
3.2 Bruk av cannabis blant norske ungdommer	10
3.3 Teoretiske perspektiver	11
3.3.1 Bronfenbrenners sosioøkologiske modell	11
3.3.2 Antonovskys salutogenese modell.....	12
3.4 Risiko og beskyttelsesfaktorer.....	12
3.5 Kan tverretatlig samarbeid være svaret?	14
3.6 Relasjonen i møte med ungdommene.....	15
3.7 Tidlig innsats	16
4.0 Diskusjon	17
4.1 Hvem er disse ungdommene i barneverntjenesten	17
4.2 Hvilke utfordringer har ungdommene	19
4.3 Å sette søkelyset på de utsatte ungdommene	21
4.4 Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid som ressurs for det forebyggende arbeidet	22
4.5 Utfordringer og hindringer som kan oppstå ved et slikt arbeid	23
5.0 Oppsummering	26
6.0 Litteraturliste	28

1.0 Innledning

1.1 Forebyggende barnevern og illegal rusmiddelbruk blant norske ungdommer

Barneverntjenesten skal gi støtte og hjelp til barn og unge, og deres familier dersom de har det vanskelig i hjemmene, eller hvis barnet og foresatte har behov for hjelp ved for eksempel atferdsproblemer og rusproblematikk (Kvelling, 2015). Barneverntjenesten er en instans som skal sikre at barn og unge i kommunen ikke lever under forhold som er til skade for helse og utvikling. De skal også sørge for at barn og unge får trygge oppvekstvilkår og gi hjelp, støtte og omsorg til riktig tid (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015 a). Dette arbeidet skal skje før det har skjedd skader på barnets utvikling og oppvekstvilkår, eller ved å forhindre videre skjevutvikling. Et forebyggende barnevern skal være synlig og tilgjengelig for både barn og unge, foresatte og aktuelle instanser som arbeider med barn og familier. Et forebyggende barnevern arbeider helhetlig og målrettet med å komme i kontakt med utsatte barn og unge, og deres familier (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013).

Hver enkelt kommune i Norge har et individuelt ansvar for å utføre og utvikle det forebyggende arbeidet. Kommunene kan få bistand fra statlige instanser, men skal ikke legge alt arbeidet over på statlig nivå. Et godt forebyggende arbeid bør derfor være en integrert del av barnevernets ordinære drift og arbeidsområder. Noe av dette arbeidet vil være i forbindelse med bruk av narkotiske stoffer blant ungdom (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013).

Tall fra Statistisk sentralbyrå (2019) viser at det har vært en jevn nedgang i bruken av narkotiske stoffer blant norske ungdommer siden 1990-tallet, men at det de siste tre årene har begynt å bevege seg i feil retning igjen. Tallene viser at det fortsatt er en viss andel ungdommer i samfunnet som er i risikogruppen for å kunne utforske og bruke illegale rusmidler (Statistisk sentralbyrå, 2019). Selv om den største andelen med ungdom som bruker cannabis ikke kommer til å bruke det regelmessig, og ikke utvikle et rusproblem, vil det være viktig at aktuelle instanser har kunnskap og retningslinjer for hvordan bruken kan forebygges (Bakken, 2018).

1.2 Begrepsavklaring

Med «forebyggende arbeid» menes det i denne oppgaven å kunne forhindre eller begrense at det forekommer en negativ utvikling. Forebyggingen blir her delt inn i tre nivå, primær,

sekundær og tertiær forebygging. Disse tre inndelingene blir brukt som utgangspunkt for å kunne forstå hvor i den negative utviklingsprosessen det forebyggende arbeidet skal settes inn. Dette kan for eksempel være om arbeidet skal rettes mot hele samfunnet, en utsatt gruppe mennesker eller et enkelt individ (Mikkelsen, 2005).

En «*kontaktperson*» vil i oppgaven være det samme som en saksbehandler i barneverntjenesten. Kontaktpersonen sin rolle er å være en representant fra barneverntjenesten som skal følge opp klientene. Rollen innebærer også å behandle de enkelte sakene, samt å komme med forslag til avgjørelser (Store norske leksikon, 2009).

Begrepet «*ungdom*» vil i oppgaven bli brukt om de ungdommene som barneverntjenesten arbeider med, og som er i alderen 14-18 år.

Cannabis er en fellesbetegnelse for rusmidlene, marihuana og hasj. Cannabis er det rusmidlet som blir brukt mest i Norge. Bruk av cannabis kan blant annet føre til ulike symptomer som redusert oppmerksomhet, dårligere immunforsvar og lungeskader (Norsk helseinformatikk, 2019).

1.3 Tema og problemstilling

Valget av temaet forebygging av rusproblematikk blant ungdommer har bakgrunn i at de ungdommene som barneverntjenesten arbeider med av ulike årsaker har mange risikofaktorer rundt seg, som i større eller mindre grad kan være med på å utgjøre en fare for ungdommens fysiske og psykiske helse og utvikling. Alle ungdommene er forskjellige og bærer med seg ulike erfaringer fra livet. Den kommunale barneverntjenesten er lovpålagt å avdekke, samt å forebygge problemer på et så tidlig stadige som mulig, og sette inn tiltak for å unngå at barn og unge får varige helse- og utviklingsskader (Barne- og familiedepartementet, 2005).

Barneverntjenesten arbeider med ungdommer som er utsatt for mange risikofaktorer og som kan føre til at de utforsker eller bruker illegale rusmidler, som for eksempel cannabis. Dette kan være med på å gi ungdommene varige skader, både fysisk og psykisk. Ved å forebygge at ungdommene som barneverntjenesten arbeider med eksperimenterer med illegale rusmidler, kan det være med på å redusere sannsynligheten for at ungdommene faller utenfor i samfunnet og havner i kriminelle miljøer senere i livet. Det forebyggende arbeidet kan også være med på å styrke de utsatte ungdommenes fysiske og psykiske helse (Kvello, 2016).

Erfaringer fra egen praksis i en barneverntjeneste har vist at ungdommer har utfordringer med rus og at dette påvirker deres hjemme- og skolesituasjoner. På studiet har ungdom og rus vært et sentralt tema og det har gitt mer kunnskap om kompleksiteten rundt rusproblematikk i ulike ungdomsmiljø. Det er snakket mye om at ungdom som eksperimenterer med rus har lettere for å havne i kriminelle miljøer både i ungdomsårene og senere i livet, og derfor er det viktig å forebygge rusproblematikk blant de mest utsatte ungdommene i samfunnet (Statistisk sentralbyrå, 2019).

I media og nyhetsbildet er det blitt publisert mye om rusproblematikk i norske ungdomsmiljø den siste tiden. Det kan se ut som at problematikken har blusset opp de tre siste årene, og det skrives om ungdommer helt ned på åttende trinn som blir observert med å både bruke og selge illegale rusmidler (Bakken, 2018). På bakgrunn av dette ønskes det derfor å se nærmere på hvordan barneverntjenesten kan ta del i det forebyggende arbeidet ved å sette søkelyset på ungdommenes bruk av cannabis, og særlig det forebyggende arbeidet for de ungdommene som er i risikogruppen i barneverntjenesten. Følgende problemstilling er derfor utgangspunktet for oppgaven:

«Hvordan kan barneverntjenesten bidra til å forebygge bruk av cannabis blant ungdom (14-18 år) de arbeider med?».

1.4 Avgrensninger og oppgavens oppbygning

Det er mye som kan trekkes inn i temaet forebygging og rus i ungdomsmiljø, og oppgaven er derfor avgrenset til å handle om forebyggende arbeid for de ungdommene som allerede er inne under barneverntjenesten, og ikke generelt utsatte ungdommer i samfunnet. Oppgaven avgrenses også til å handle om ungdommenes forhold til og bruk av rusmidlet cannabis. Videre i oppgaven brukes ordet «ungdom» om de ungdommene som barneverntjenesten arbeider med, og som er i alderen 14 til 18 år. Dette vil også si at oppgaven ser generelt på hvordan barneverntjenesten i alle ledd av en barnevernssak kan bidra til det forebyggende arbeidet rundt bruk av cannabis.

Oppgaven starter med en metodedel der det kort vil bli forklart hvordan det er valgt å finne frem til den litteraturen som blir brukt i oppgaven, og der eventuelle styrker og svakheter med

metoden blir kommentert. Deretter kommer det en hoveddel som presenterer litteratur som vil være med på å belyse problemstillingen, etterfulgt av en drøftingsdel der problemstillingen blir koblet opp imot litteraturen. Avslutningsvis vil en oppsummerende sammenfatning gi svar på oppgavens problemstilling.

2.0 Metode

Dalland (2012) forklarer metode med hvordan man velger å tilnærme seg kunnskap og informasjon om et fenomen, og hvilken betydning dette vil ha for en eventuell konklusjon. Denne bacheloroppgaven er basert på en litteraturstudie, som innebærer at oppgaven er basert på tidligere studier og forskning. Litteraturstudiet har tatt utgangspunkt i litteratur som har vært på pensum gjennom utdanningen, samt annen relevant litteratur innen fagfeltet. Det er også blitt søkt i databasen Idunn for å finne relevante vitenskapelige artikler. Her ble søkeord som «*ungdom og rus*», «*forebyggende barnevern*», «*tverrfaglig samarbeid*», «*rus og kriminalitetsforebyggende tiltak*» brukt som utgangspunkt for å finne egnet litteratur. Pensumlitteraturen som er brukt i oppgaven er valgt med bakgrunn i relevante temaer for oppgaven, som blant annet disse temaene: «*sosial kompetanse*», «*relasjon*», «*risiko og beskyttelse*» og «*tverrfaglig og tverretatlig samarbeid*». Den utvalgte litteraturen er av nyere dato og ikke eldre enn 2005. Det blir benyttet to teoretiske perspektiver i oppgaven, Urie bronfenbrenners sosioøkologiske modell og Antonovsky sin salutogenese modell. De to teoretiske perspektivene passer til problemstillingen da de ser på hvordan ungdommenes utfordringer kan påvirkes av ulike faktorer i samfunnet.

2.1 Kritikk av metode

Siden det ble brukt litteraturstudie for å belyse temaet, kommer det i liten grad frem hvordan temaet arbeides med i praksis. Dersom det hadde blitt gjennomført samtaler med aktuelle instanser omkring temaet forebygging av rusbruk blant ungdommene i barneverntjenesten, ville oppgaven kanskje blitt fyldigere, og man kunne sett teorien mer opp i mot praksisutøvelsen. Det å ha snakket med noen barneverntjenester om hvordan de bidrar til å forebygge rusproblematikk blant ungdommene de arbeider med, kunne vært interessant å skrive om. Både for å høre hvilke tiltak de bruker i det forebyggende arbeidet og hvilken

effekt tiltakene har. Det finnes mye litteratur som er relevant for oppgavens tema og problemstilling, men på grunn av oppgavens omfang er det gjort et utvalg. Selv om oppgaven ikke tar for seg all relevant teori og forskning blir de viktigste elementene belyst gjennom den valgte litteraturen.

3.0 Presentasjon av litteratur

3.1 Forebyggende arbeid i barneverntjenesten

Det forebyggende arbeidet i barneverntjenesten har som hensikt å hindre eller begrense skader, problemer og/eller uheldig utvikling hos barn og unge. Hvis man ser på ordet forebygging så kan dette tolkes på mange måter, fordi forebygging har mer enn bare en definisjon. Kvaran og Bunkholdt (2015) ser på begrepet «forebygging» på to forskjellige måter, den første måten er som nevnt ovenfor med å begrense skade, problemer eller uheldig utvikling. Den andre måten de har tolket «forebygging» på er at forebyggingen i form av innsatser og tiltak skal hjelpe mennesker til å være bedre rustet til å kunne løse eller forhindre negative utviklinger og problemer i livet (Kvaran & Bunkholdt, 2015).

Inn under ordet forebygging finner vi tre underkategorier som er med på å beskrive eller definere ulike former eller områder å forebygge på, primær-, sekundær- og tertiær forebygging. Primærforebygging dreier seg om å skulle forhindre at problemer eller uheldige utvikling oppstår hos et barn eller i en familie. Dette skal forhindres ved at for eksempel barneverntjenesten setter inn målrettede hjelpetiltak i hjemmet eller mer inngripende tiltak som er nødvendig utfra hvilket behov barnet og familien har. Sekundærforebygging tar for seg tiltak som er rettet mot risikogrupper og de utsatte gruppene som barneverntjenesten arbeider med. Dette kan for eksempel være å danne grupper for foreldre og foresatte som har behov for foreldreveiledning. Til slutt har vi tertiærforebygging som kan dreie seg om å minske videre negativ utvikling eller skade dersom det allerede har oppstått utfordringer hos barnet eller familien (Kvaran & Bunkholdt, 2015).

Forebygging er forankret i flere lovverk, og for barneverntjenesten gjelder spesielt barnevernloven i kapittel 3, der finner vi først § 3-1, barneverntjenestens forebyggende virksomhet. Deretter kommer § 3-2, samarbeid med andre deler av forvaltningen, og til slutt § 3-3, samarbeid med frivillige organisasjoner (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007).

3.2 Bruk av cannabis blant norske ungdommer

Ifølge en undersøkelse gjennomført av Ungdata i 2016 og 2017 er forekomsten av ungdommer som bruker cannabis på vei opp i landet, dette etter flere år med lav bruk hos norske ungdommer (Bakken, 2018). Sett opp imot andre land er norske ungdommers bruk av cannabis et godt stykke ned på statistikken, og bruken av andre narkotiske stoffer er lite utbredt. Tallene som det nå blir vist til er fra spørreundersøkelsen som Ungdata gjennomførte i 2017, tallene viser omfanget av bruk av cannabis blant elever på ungdomstrinn og videregående i Norge:

«På ungdomstrinnet har relativt få prøvd hasj eller marihuana. 97 prosent har ikke brukt slike stoffer, og mindre enn to prosent har prøvd to eller flere ganger. På videregående har betydelig flere erfaringer med stoffet, spesielt guttene. På Vg3 har 24 prosent av guttene og 13 prosent av jentene prøvd hasj eller marihuana i løpet av det siste året (...). Både rusmiddelbrukerens egen forståelse og omverdenens fortolkning og reaksjon påvirkes av om stoffet er lovlig eller ikke. Unge som bruker illegale rusmidler, har krysset en ekstra grense» (Bakken, 2018, s. 103).

Videre skriver Bakken (2018) at de som begår kriminelle handlinger i ung alder har større sannsynlighet for å få rusproblemer senere i livet. Dette kan også sees motsatt ved at ungdommer som bruker cannabis kan ha større sannsynlighet for å begå kriminalitet både i ungdomsårene og senere i voksenlivet. Bruk av narkotiske stoffer er ulovlig i Norge, og selv om mange av ungdommene utforsker cannabis et par ganger er det vesentlig at samfunnet forebygger så mye som mulig. Dette må også skje så tidlig som mulig for at disse ungdommene ikke skal få varige skader og utvikle et varig misbruk av narkotiske stoffer (Bakken, 2018).

Bakken, Soest & Pedersen (2019) har publisert en studie som er basert på *Ung i Oslo*. Tallene fra studien tar utgangspunkt i ungdommer i Oslo kommune. De hevder at funnene fra studien også er relevante for ungdommer i andre deler av landet, da det har vært en generell økning i bruken av cannabis blant ungdommer på landsbasis fra 2015 frem til 2018. I studien blir det kartlagt hvordan ungdommenes levekår, miljømessige faktorer og sosiale omkrets påvirker bruken av rusmiddelet. Fra 2015 til 2018 viser studien at det har skjedd en økning av ungdommer som ruser seg på cannabis, både i ungdomsskolene og på videregående skole. Siden det finnes godt dokumentert forskning på hvilke skadevirkninger bruk av cannabis kan ha, og at ungdommenes lave alder ved debut vil være med på å øke sannsynligheten for

negativ utvikling, har de derfor sett på om det finnes noen likhetstrekk ved de ungdommene som bruker cannabis (Bakke, Soest, & Pedersen, 2019).

Studiens resultater viser at det finnes likhetstrekk ved ungdommene som bruker cannabis. Likhetstrekke ved de ungdommene som har brukt cannabis og går på ungdomskolen er at de har utfordringer både i hjemmet og på skolen. Foreldrene har lav sosial og økonomisk kapital. De har også dårligere psykisk helse enn de som ikke bruker cannabis. Deres dårlige psykiske helse kommer til uttrykk ved angstlidelser og depresjon, og de har også utfordringer med ensomhet og mobbing i skolehverdagen. Kjennetegnene på ungdommene som bruker cannabis er svært like både på ungdomstrinn og videregående. Den største forskjellen som kommer frem i studien er at ungdommene på videregående i motsetning til ungdommene på ungdomstrinn, har mange venner og er i større grad en del av et ungdomsmiljø (Bakken, Soest & Pedersen, 2019).

I heftet «Klokhet om rus» presenterer Forandringsfabrikken (2018) ungdommers synspunkter og svar på hvorfor og hvordan de begynte med rusmidler. Ungdommene som deltok i undersøkelsen, kom fra flere steder i landet og de var i alderen 15 til 23 år. Mange av ungdommene fortalte at de vokste opp med omsorgssvikt. Omsorgssvikten innebar at foreldrene ruset seg, brukte vold eller begikk seksuelle overgrep mot dem. En stor andel av ungdommene forteller at de begynte å ruse seg fordi de manglet tilhørighet i hjemmet, skolen og samfunnet. Rusen åpnet opp for nye nettverk og de knyttet vennskap med andre ungdommer som også hadde utfordringer og ruset seg, de følte en tilhørighet (Forandringsfabrikken, 2018).

3.3 Teoretiske perspektiver

3.3.1 Bronfenbrenners sosioøkologiske modell

Bronfenbrenners sosioøkologiske modell tar for seg hvordan individet påvirkes på ulike nivåer og at utviklingen skjer innenfor en viss kontekst av ulike systemer. Dette kan for eksempel være i familien, skolen, på arbeidsplassen og i nærmiljøet. Alle disse systemene påvirker individet både direkte og indirekte og systemene påvirker også hverandre. Systemene deles inn i fire forskjellige nivåer som forklarer hvilken påvirkning de har for individets utvikling i livet: mikronivået, mesonivået, eksonivået og makronivået (Kvelling, 2012).

Mikronivået er det nivået der ungdommen kommer i kontakt med andre mennesker som er med på å skape sosialisering. Sosialiseringen skapes ved at ungdommen deltar i samspill med andre i ulike aktiviteter som på skolen, fritidsaktiviteter, i relasjoner med venner eller familien. Det kan også være relasjonen til kontaktpersonen i barneverntjenesten. På mesonivået sosialiseres ungdommen ved at de ulike aktivitetene på mikronivået møtes og påvirker hverandre, ungdommen tar med seg erfaringer fra den ene aktiviteten over til den andre. Eksonivået er arenaer der ungdommen som oftest ikke deltar selv, men blir likevel påvirket av det, dette kan være både direkte og indirekte påvirkninger. På makronivået er aldri ungdommen til stede, men også her påvirkes ungdommen av det som skjer på dette nivået. Dette kan for eksempel være politiske endringer, kultur og religion (Kvelling, 2012).

3.3.2 Antonovskys salutogenese modell

Den salutogenese modellen blir brukt til å forklare eller belyse hvordan mennesker i et helseperspektiv utvikler sykdommer eller negative helsetilstander. Modellen ser på menneskenes selvregulerende funksjoner som utfordres av aktivitetene som skjer rundt de. Den salutogenese modellen belyser hvilke faktorer som vil være med på å fremme og hemme menneskers holdninger til livet generelt og hvordan de forholder seg til verden for øvrig. Dette kaller Antonovsky for «*Opplevelse av sammenheng*». Det salutogenetiske perspektivet handler om å forstå menneskenes fysiske og psykiske helse utfra livshistorien og hvordan ungdommen håndter påvirkninger som stress og press som kommer utenfra. For å få greie på dette ser man på hvilke negative påvirkninger som er med på å forme skjevutvikling og hvilke påvirkninger som eventuelt kan ha positiv effekt på utviklingen. Dette kan også beskrives som risiko og beskyttelsesfaktorer (Solberg, 2012).

3.4 Risiko og beskyttelsesfaktorer

Barneverntjenesten arbeider med utsatte ungdommer, og mange av disse ungdommene har i motsetning til jevnaldrende ungdommer en større sannsynlighet for å få utfordringer senere i livet. Dette med tanke på at mange av de har vokst opp med omsorgssvikt, eller de har opplevd andre uheldige situasjoner tidligere i livet. Denne sannsynligheten kalles for risikofaktor. Risikofaktorer dreier seg i denne sammenhengen om at ungdommene har opplevd eller blitt utsatt for hendelser som gjør at de har større risiko for å utvikle

atferdsproblemer eller skjevutvikling som det også kan kalles. Hos en ungdom som har opplevd grov omsorgssvikt kan for eksempel risikofaktorene være at ungdommen utvikler antisosiale forhold som rusmisbruk og kriminalitet. Det trenger ikke å være grov omsorgssvikt eller familiære forhold som er årsaken til at ungdommen står i fare for negativ utvikling, det kan også være at påvirkninger fra venner og nærmiljø som er årsaken til at enkelte ungdommer har større sannsynlighet for den negative utviklingen (Ogden, 2015).

Kvello (2016) skriver at når man i arbeid med ungdommer setter inn tiltak som forebygger og utgjør en tidlig intervensjon, så er kunnskapen bak det arbeidet man gjør bygget på de risiko- og beskyttelsesfaktorene man kjenner til. De ulike risiko- og beskyttelsesfaktorene er med på å utgjøre en fare for at ungdommen utvikler et eller flere problemer. Ved å benytte seg av det forebyggende arbeidet vil målet være å redusere risikofaktorene som er med på å skape den negative utviklingen hos ungdommen, slik at ungdommen kan få en så trygg og god utvikling som mulig (Kvello, 2016). Sammen med risikofaktorer har vi også beskyttelsesfaktorer.

Ogden (2015) beskriver beskyttelsesfaktorer med forhold som for eksempel personer, aktiviteter eller fristed som bidrar til positivitet for barn og unge. Disse beskyttelsesfaktorene vil i mange tilfeller være med på å begrense eller dempe risikofaktorene. De kan også bidra til å gjøre ungdommene motstandsdyktige mot den negative utviklingen. Med dette menes det at ungdommen til tross for de forutsetningene som ligger til grunn, kan få et liv som er preget av forutsigbarhet og trygghet (Ogden, 2015).

Det finnes ifølge Ogden (2015) ungdommer som over tid begår kriminalitet, ikke følger sosiale normer og regler, og utfører handlinger som er til skade for dem selv eller andre mennesker rundt seg. Slike handlinger kalles for antisosial atferd. Slik som Ogden (2015) skriver, så vil atferden til disse ungdommene være vedvarende over tid og de vil ikke bli stort påvirket av konsekvensene som slik atferd ofte fører med seg. Ungdommene som har utviklet antisosial atferd vil på mange måter være forbundet med mye sinne og irritasjon, og med liten grad av toleranse for uforutsette hendelser (Ogden, 2015). Bendixen og Olweus gjennomførte i 1999 en studie blant ungdommer i 13 og 14 årsalderen hvor de så på likhetstrekk og individuelle forskjeller som kunne være med på å forklare den antisosiale atferden. I studien fant de ut at forekomsten av antisosial atferd var større hos gutter enn jenter, og dette forklarte de med at jenter i mindre grad oppsøker eller kommer opp i slike hendelser (Bendixen og Olweus, 1999 i Ogden, 2015 s. 206).

Ogden (2015) skriver at risikofaktorene for at ungdommer med antisosial atferd kan få problemer senere i livet er mange. De vil i motsetning til jevnaldrende ungdommer ha en

større sannsynlighet for å blant annet ikke gjennomføre skolegangen, få utfordringer i arbeidslivet, misbruke alkohol og illegale rusmidler. Selv om mange av ungdommene vil ha en økt sannsynlighet for dette, presiserer Ogden (2015) at ungdommer som utforsker og utfordrer samfunnets normer og regler på godt og vondt, er et kjent fenomen. De handlingene som ungdommene utfører trenger ikke nødvendigvis å ha noe med antisosial atferd å gjøre, og det er verken uvanlig eller noe nytt at ungdommer tester grenser. Atferden vil for mange av ungdommene være uskyldig og den vil gradvis gå over. Selv om atferden for mange vil avta med årene, så er det fortsatt noen som ikke kommer seg ut av den antisosiale atferden på egen hånd. Dette kan ofte være de ungdommene som har opplevd omsorgssvikt og vanskelige familieforhold i oppveksten (Ogden, 2015).

3.5 Kan tverretatlig samarbeid være svaret?

Etter Lov om barneverntjenester kapittel 3, §§ 3-1 og 3-2 skal barneverntjenesten samarbeide med andre instanser når det er nødvendig, og dersom et samarbeidet med andre instanser kan være med på å forebygge eller løse problemer som barn og unge eventuelt står ovenfor (barnevernloven, 1992, §§ 3-1 og 3-2). For at et slikt samarbeid skal være nyttig for sin sak er det viktig at alle som skal delta er interesserte i og åpne for et samarbeid. Et annet viktig aspekt i samarbeidet er at alle bør dele relevant informasjon som kan være med på å belyse ungdommens utfordringer. Dette med deling av informasjon gjelder i like stor grad barneverntjenesten som de andre instansene. Mange ansatte i barneverntjenesten kan føle seg usikre på hvor mye de kan dele av opplysninger og informasjon om ungdommen og familien, men dersom det er nødvendig for å kunne forebygge vesentlig fare for liv og helse skal ikke taushetsplikten være en hindring for arbeidet (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Et tverretatlig samarbeid kan bestå av fagfolk fra forskjellige instanser som for eksempel barnevern, skole, politi og ungdomskontakt. Det tverretatlige samarbeidet kan gjennomføres i form av månedlige møter der man drøfter, informerer og deler erfaringer om utsatte ungdommer i kommunen (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013). Dersom barneverntjenesten har mottatt en bekymringsmelding angående en ungdom som ruser seg kan det være svært viktig at barneverntjenesten får hjelp av andre instanser til å kartlegge ungdommens familieforhold, sosiale nettverk og skoleferdigheter (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013). Jensen & Ulleberg (2011) ser på et samarbeid mellom instansene som en måte å få et helhetlig bilde av den enkelte ungdommens situasjon og hvilke

risikofaktorer som kan være med på å forsterke bekymringene. For å kunne forebygge på best mulig måte må instansene arbeide sammen der de setter søkelyset på et felles mål. Når barneverntjenesten samarbeider med andre instanser vil de få en oversikt over ungdommens utfordringer og styrker, og det vil være med på å gi en bedre forståelse for den aktuelle situasjonen. Samarbeidet kan også være med på å sikre at barneverntjenesten setter inn riktig tiltak etter ungdommens behov (Jensen & Ulleberg, 2011).

3.6 Relasjonen i møte med ungdommene

Det store spørsmålet vil ofte være hvordan barneverntjenesten eller den enkelte kontaktpersonen skal kunne komme i posisjon til å forebygge at ungdommer i kjente risikogrupper begynner å ruse seg på cannabis. Relasjonskompetansen vil være et viktig aspekt når det kommer til det forebyggende arbeidet. Kontaktpersonen i barneverntjenesten som arbeider med disse ungdommene og familiene bør sette seg inn i både ungdommens og foreldrenes utfordringer (Forandringsfabrikken, 2018). Røkenes og Hanssen (2015) forklarer relasjonskompetansen med det å ha forståelse for den andres opplevelser av situasjoner, respektere den andre og kommunisere på en slik måte at ungdommen og familien ikke føler seg overkjørt, men er en del av et samarbeid der de blir ivaretatt og hørt.

Barneverntjenesten arbeider, som nevnt tidligere, med barn og unge, og deres familier. De har alle kommet i kontakt med barneverntjenesten av ulike årsaker, og de har med seg forskjellige erfaringer. Ofte er menneskene i sårbare situasjoner og slik som Røkenes & Hanssen (2015) skriver så har de alle ulike behov. Det vil være knyttet forventninger til at barneverntjenesten arbeider utfra ungdommen og familiens individuelle behov, og at kontaktpersonen ser menneskene bak situasjonen. Handlingskompetanse er også et viktig verktøy når man arbeider med mennesker på en slik måte som barneverntjenesten gjør. For å kunne hjelpe de ungdommene og familiene som står ovenfor ulike utfordringer må de som arbeider med dem ha kunnskap og ferdigheter til å handle utfra hva som er riktig i den enkelte situasjonen. Dette kan for eksempel være å sette inn hjelpetiltak i hjemmet, eller å gjennomføre samtaler med ungdommen og foreldrene (Røkenes & Hanssen, 2015).

For ungdommer som enten ruser seg eller har stor risiko for å begynne med det, er det viktig at barneverntjenesten iverksetter tiltak så tidlig som mulig for å begrense skadene. Dette kan være utfordrende på mange måter, men kanskje spesielt utfordrende med tanke på relasjon og

ungdommens tillitt til barneverntjenesten. Det er sjeldent at ungdommen ønsker å ha kontakt med barneverntjenesten, da ungdommen enten ikke erkjenner, eller selv mener at en har utfordringer eller behov for hjelp (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015 a).

Røkenes og Hanssen (2015) peker på to forhold som gjør at relasjonen til de man arbeider med er viktig. Det første forholdet i en relasjon som blir trukket frem er det at alle mennesker er sårbare. Når barneverntjenesten foretar samtaler med ungdommer, kan dette vekke følelser hos dem, de kan kjenne på selvfølelsen og et fokus rettet mot seg selv. Det at den ansatte stiller spørsmål og kanskje til og med er kritisk til ungdommenes atferd eller handlinger, kan få ungdommene til å føle på skam, dumhet, sinne eller lignende (Røkenes & Hanssen, 2015).

3.7 Tidlig innsats

Problemstillingen for oppgaven ønsker å se på hvordan barneverntjenesten kan bidra til å forebygge at ungdommene de arbeider med utvikler varige problemer knyttet til cannabisbruk. Videre blir aktuelle funn fra «Tiur»-prosjektet presentert. Dette prosjektet ble gjennomført av Ringsaker kommune, og etter endt prosjektperiode valgte de å videreføre arbeidet i den ordinære driften i kommunen. Dette på grunn av prosjektets positive utfall. Hensikten med prosjektet var å forebygge at ungdommer opp til 24 år skulle utvikle rusavhengighet, begå kriminelle handlinger, og av dette få varige problemer knyttet til rus. Kommunen ønsket også å få en oversikt over hvilke tiltak de allerede hadde for ungdommer som ruser seg, samt kunne bruke prosjektet til å utvikle andre tiltak (Ringsaker kommune, 2015).

Ringsaker kommune sin handlingsplan har tatt utgangspunkt i SLT- modellen, «Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak». SLT- modellen ble brukt som et verktøy for arbeidet, og den hjalp kommunen med å få en oversikt over hvor mye rus og kriminalitet det var blant ungdommene i deres kommune. Prosjektet hadde en varighet på tre år og de kalte det for «Tidlig intervensjon- unge og rus i Ringsaker». Hensikten med prosjektet var å få et tettere samarbeid mellom ulike instanser i kommunen, samt å få en oversikt over de ulike tiltakene kommunen hadde å tilby. Dette skulle være med på å avdekke og forebygge rus og kriminalitet blant ungdom så tidlig som mulig (Ringsaker kommune, 2015).

Kommunen utarbeidet en håndbok som skal være til hjelp for ansatte som arbeider med ungdommer med rusproblematikk. Håndboka beskriver erfaringer, viktige elementer og

forutsetninger som må være til stede for at et slikt arbeid skal kunne gjennomføres på en god måte. I håndboka skiller de mellom tiltak som er obligatoriske for alle ungdommene og tiltak som tilpasses til den enkelte ungdommens behov. De obligatoriske tiltakene innebærer kartleggingssamtaler, bevisstgjøringssamtaler, avtaler om russkontrakt og avslutningssamtale. Disse tiltakene skal være med på å kartlegge hvor mye ungdommen ruser seg og hvordan ungdommens motivasjon er til en endringsprosess. Det fokuseres i starten på å gi ungdommene kunnskap om cannabis og gjøre dem bevisste på konsekvensene som kan medfølge dersom de ruser seg (Ringsaker kommune, 2015).

Det tverretatlige samarbeidet blir i håndboka trukket frem som et av de viktigste faktorene for å forebygge bruk av cannabis, og at de instansene som deltok i samarbeidet, arbeidet tett og målrettet. Ved å ha et felles mål om viktigheten av det forebyggende arbeidet, oppsummeres det med at de greide å avdekke bruk av cannabis raskere, og de fikk mulighet til å iverksette tiltak på et tidlig tidspunkt (Ringsaker kommune, 2015).

4.0 Diskusjon

I denne delen av oppgaven vil det bli drøftet rundt problemstillingen «*Hvordan kan barneverntjenesten bidra til å forebygge bruk av cannabis blant ungdom (14-18 år) de arbeider med?*». I første del av drøftingen ses det på hvem disse ungdommene er og hvilke utfordringer denne aldersgruppen har, for så å se på hvorfor det er viktig å sette søkelyset på disse ungdommene. Videre tar drøftingen for seg hvordan et tverrfaglig samarbeid kan være en ressurs for det forebyggende arbeidet og hvilke utfordringer som kan dukke opp.

4.1 Hvem er disse ungdommene i barneverntjenesten

Ungdommene som bruker eller utforsker cannabis har ofte utfordringer på flere områder i livet, dette viser både rapporten til Forandringsfabrikken (2018) og studien til Bakken, Soest & Pedersen (2019). Noen risikofaktorer som kan resultere i at ungdommene bruker eller utforsker cannabis kan være omsorgssvikt, traumer fra barndommen, foreldre med lav sosial og økonomisk kapital, og uheldige sosiale relasjoner som for eksempel uheldige ungdomsmiljø. Til tross for at det har vært en markant nedgang i bruk av cannabis blant ungdommer siden 90-tallet (Bakken, 2018), er det fortsatt ungdommer i samfunnet som enten

bruker eller er i risikozonen for å kunne utvikle problemer knyttet til rus. Det kan tenkes at ungdommene flykter fra vonde tanker eller opplevelser, eller at de søker aksept i miljø der de føler seg sett og hørt av andre som er i en lignende situasjon. Slike miljøer påvirker ungdommene i både positiv og negativ forstand. Den negative påvirkningen kan gjøre det vanskelig for ungdommen å søke eller motta hjelp for cannabisbruken.

Forandringsfabrikken (2018) hevder at grunnen til at de ungdommene som ruser seg i tidlig alder gjør det fordi de har opplevd omsorgssvikt og føler mangel på tilhørighet. Omstendighetene de lever under gjør at de flykter fra traumer med å ruse seg, og rusen er et verktøy for å føle seg bedre i øyeblikket. Dette er altså deres syn på hvorfor ungdommene begynner å ruse seg i tidlig alder og etter hvert må flytte til barnevernsinstitusjoner og ruskollektiv. Antonovskys salutogenese modell støtter opp under Forandringsfabrikken (2018) sin rapport. Ungdommene håndterer de vonde traumene og følelsene ved å dempe dem med å bruke cannabis. I møte med disse ungdommene kan den salutogenese modellen være et hjelpemiddel for barneverntjenestens forebyggende arbeid. Ved å komme til bunns i ungdommens indre følelser, se på de sosiale relasjonene og hjelpe ungdommen inn i givende aktiviteter, kan det være med på å sette en demper på de vonde tankene og følelsene (Solberg, 2012).

Tallene som blir presentert av Bakken (2018) viser at antallet ungdommer som bruker cannabis er på vei opp, men at de fleste kun prøver det et par ganger. Til tross for at mange av ungdommene eksperimenterer med å bruke cannabis en eller to ganger, og de fleste ikke blir varige misbrukere, så sier tallene oss noe om at ungdommene ikke er redde for konsekvensene eller ikke forstår at det kan være skadelig, og ikke minst ulovlig å ruse seg på cannabis eller andre narkotiske stoffer. Det kan se ut til at ungdommene har fått en negativ holdning til loven og dette i stor grad vil være med på å ufarliggjøre stoffet. Likevel må det ikke glemmes slik som Bakken (2018) skriver at det er færre ungdommer som bruker cannabis den dag i dag enn det var på 90-tallet.

Bruken av cannabis trenger ikke å være en konsekvens av at ungdommen har opplevd omsorgssvikt i oppveksten eller har foresatte som ruser seg. Det kan være at ungdommene har hatt en oppvekst med tydelige rammer og at rammene har vært styrt av sterkt autoriserte voksne, og dette kan også føre til at ungdommer gjør opposisjon og tøyer grenser til det ekstreme. Studien til Bakke, Soest & Pedersen (2019) viser til at ungdommene ikke nødvendigvis trenger å ha bakgrunn i en vanskelig oppvekst eller ha opplevd omsorgssvikt for å bruke cannabis. I studien legger de frem funn av at de eldste elevene som bruker cannabis

kommer fra familier med foreldre som har god sosial og økonomisk kapital, og at ungdommenes bruk av cannabis ikke entydig kan knyttes opp mot omsorgssvikt og vanskelige levekår.

4.2 Hvilke utfordringer har ungdommene

Barneverntjenesten kommer i kontakt med ungdommene ved at samfunnet rundt sender bekymringsmeldinger. Tall fra Barne-, ungdoms, og familiedirektoratet (2015 b) viser at de fleste bekymringsmeldingene kommer fra skolen, politiet og andre barneverntjenester i landet. Et samarbeid med skolen og politiet bør ifølge Ringsaker kommune (2015) være til stede allerede før det meldes inn enkeltsaker. Det at skolen er kjent med barneverntjenestens arbeidsrutiner, hvordan de håndterer ulike saker og hvilke tiltak de har myndighet til å iverksette, vil i mange tilfeller være med på å styrke samarbeidet. Dette gjelder jo også omvendt, ved at barneverntjenesten er kjent med hvordan skolen og politiet forebyggende arbeider med ungdommene på deres arbeidsplass, og hvilke tiltak og rutiner de kan benytte seg av.

I en barnevernssak samarbeider barneverntjenesten aktivt gjennom hele saken med ungdommen og de foresatte. Det blir gjennomført samtaler med alle partene i saken. Det varierer fra ungdom til ungdom hvordan de forholder seg til det å snakke med ansatte i barneverntjenesten. Noen synes det er helt greit å snakke om oppveksten og den nåværende livssituasjonen. Det kan også for noen være betryggende å snakke med en voksen som ikke kjenner dem fra før, men dette trenger derimot ikke å gjelde alle ungdommene. Andre har ikke et ønske om å snakke med de ansatte og de deler lite om seg selv. Selv om de ytrer at de ikke ønsker å snakke med barnevernsansatte trenger det nødvendigvis ikke å bety at de aldri kommer til å fortelle noe. Det kan faktisk hende at ungdommen ønsker å åpne seg opp, men at relasjonen til den ansatte ikke føles trygg nok (Forandringsfabrikken, 2018).

Ifølge Bronfenbrenners sosioøkologiske utviklingsmodell, befinner ungdommen seg på mikronivå når det blir gjennomført samtaler med en ansatt i barneverntjenesten og ungdommen er til stede. Samtalen blir påvirket av relasjonen mellom ungdommen og den ansatte og kanskje har ungdommen erfaringer fra andre mikronivå (Kvillo, 2012). Et eksempel kan være samtaler med lærere på skolen, der ungdommen har opplevd at den voksne har hatt en belærende holdning, eller det kan ha vært at den voksne alltid sier ungdommens navn i situasjoner for å påpeke at ungdommen gjør noe galt. Ungdommenes

tillit til systemet og relasjonen med den ansatte i barneverntjenesten vil ifølge Forandringsfabrikken (2018) ha en vesentlig rolle i det forebyggende arbeidet. Det at ungdommen føler seg sett og lyttet til blir trukket frem som et faktum for at ungdommen skal være åpen for en endring. Men man kan stille seg det spørsmålet om hvordan det forebyggende arbeidet skal foregå dersom ungdommen ikke er mottakelig for hjelp eller er åpen for en endringsprosess.

Barneverntjenesten er jo lovpålagt til å sikre at barn og unge ikke lever under forhold som kan være til skade for deres liv, helse og utvikling, dette gjelder opp til de fyller atten år (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013). Så selv om ungdommen ikke ønsker å samarbeide med barneverntjenesten, så er de altså lovpålagt å gripe inn. Barneverntjenesten må kanskje finne alternative måter å forebygge ungdommens bruk av cannabis på. Det er ikke sikkert at kontaktpersonen i barneverntjenesten er personen som når inn til ungdommens tanker og følelser. Det kan hende at det er en annen voksenperson som har kjent ungdommen over flere år, som har bedre mulighet til å få ungdommen til å åpne seg. Dette kan for eksempel være en lærer eller en i ungdommens nettverk (Røkenes & Hanssen, 2015). Hvis dette er en måte å forebygge ungdommens bruk av cannabis på, bør barneverntjenesten legge til rette for et familieråd eller nettverksmøte. Barneverntjenesten bør koordinere arbeidet så godt de kan og ha et mål om tidlig innsats, dette også med tanke på at når ungdommen fyller atten år er det ikke barneverntjenesten sitt ansvar lengre.

For å kunne skape en endring bør ungdommen ha et iboende ønske om det å gå inn i en endringsprosess. Slik som det kommer frem i håndboka til Ringsaker kommune (2015) vil det være vanskelig å forebygge cannabisbruk hvis det kun er de rundt ungdommen som ønsker en endring og ikke ungdommen selv. Dette vil kunne komme i konflikt med barneverntjenestens plikt til å sørge for at barn og unge ikke lever under forhold som kan være til skade på deres liv og helse (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015 a). Også ungdommenes uttalelse i Forandringsfabrikken (2018) sin rapport hevder at de ansatte i barneverntjenesten bør være ærlig og snakke om det vanskelige, selv om ungdommen ikke viser interesse for å snakke. Barneverntjenesten er en av de instansene som er eller kommer i kontakt med ungdommer som bruker cannabis, og på den måten har de en god forutsetning for å kunne komme i posisjon til å forebygge at ungdommen får varige rusproblemer.

4.3 Å sette søkelyset på de utsatte ungdommene

Man kan stille spørsmål om hvorfor sosialarbeidere ofte setter søkelys på forebygging og tidlig innsats, og om dette kan være med på å skape utfordringer og problemer for ungdommene som i utgangspunktet ikke er et problem. Som tidligere nevnt så påpekes det av Ogden (2015) at det er et vanlig fenomen at ungdommer utforsker og utfordrer samfunnets normer og regler, og at dette ikke nødvendigvis trenger å bety at ungdommene får varige problemer knyttet til antisosial atferd. En annen faktor er at Bakken (2015) viser til at den største andelen av ungdommer som hadde brukt cannabis i 2015 og frem til 2018, gjorde dette en eller to ganger. Likevel må man ikke glemme at cannabis er et ulovlig rusmiddel i Norge, og at mange av ungdommene som barneverntjenesten arbeider kan være utsatte for risikofaktorer rundt seg som kan være med på å øke sannsynligheten for bruk av cannabis (Kvello, 2015).

Dersom barneverntjenesten ikke setter inn tiltak eller prøver å forebygge bruk av cannabis blant ungdommene, så kan ungdommen få varige rusproblemer og andre utfordringer senere i livet (Norsk helseinformatikk, 2019). Dette vil på en side være svært uheldig for den enkelte ungdommen, og på en annen side vil det også være uheldig for samfunnet. Siden samfunnet økonomisk kanskje må bistå med å hjelpe ungdommen i det voksne livet, i form av eventuell støtte til bolig og livsopphold. Slik som det skrives i «Tiur-prosjektet» bør barneverntjenesten i samarbeid med de andre instansene forebygge at ungdommen kommer i kontakt med og utvikler et alvorlig rusproblem, da dette kan være med på å gi ungdommen gode forutsetninger til å håndtere ulike utfordringer senere i livet (Ringsaker kommune, 2015). Det vil også kunne være med på å holde samfunnets kostnader nede, da ungdommen vil kunne fungere i arbeidslivet og tjene egne penger til eget livsopphold. Derimot må en ikke glemme at mennesker generelt har behov for hjelp og bistand fra andre mennesker eller samfunnet rundt seg, og at det ikke er nedverdiggende å måtte be om hjelp. Det er heller ikke nødvendigvis slik at det forebyggende arbeidet som barneverntjenesten foretar seg vil gi noe utslag, men de gjør i det minste det de kan og plikter til å gjøre ovenfor den enkelte ungdommen og familien (Ogden, 2015). Ungdommene som ruser seg på cannabis er i en særdeles kritisk posisjon og da kanskje spesielt de som begynner å nærme seg atten år. Disse ungdommene er da i fare for å måtte trå inn i voksenlivet uten at rusproblematikken er tatt tak i og dette kan føre til at de faller utenfor i samfunnet. I Forandringsfabrikken (2018) fremkommer det at mange av ungdommene opplevde at hjelpen fra barneverntjenesten kom for sent og at deres bruk av cannabis har vært et skrik om hjelp.

4.4 Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid som ressurs for det forebyggende arbeidet

Hensikten med et tverretatlig samarbeid mellom barneverntjenesten og aktuelle instanser vil være å fungere som et forebyggende tiltak, men et samarbeid kan være med på å skyve ungdommen lengre bort, eller gjøre at ungdommen lukker seg. De fleste ungdommer forstår at de tverretatlige samarbeidene dreier seg om dem og deres situasjon. Det at barneverntjenesten snakker med andre instanser, uten at dette er avklart med ungdommen på forhånd, kan være med på å svekke ungdommens tillit til kontaktpersonen. Ifølge Forandringsfabrikken (2018) skal ikke dette være et problem dersom de ansatte i barneverntjenesten har snakket med ungdommen på forhånd og avklart hva som kan deles med andre. Barneverntjenestens rutiner for håndtering av situasjoner kan være med på å gjøre det verre for ungdommene. Det kan være at kontaktpersonen får opplysninger om at ungdommen ruser seg på cannabis og anser dette som en svært alvorlig situasjon. På bakgrunn av opplysningene setter kontaktpersonen i gang drastiske tiltak uten å ha snakket med ungdommen om det på forhånd. Det kan være forståelig at kontaktpersonen opplever situasjonen som alvorlig, men en samtale med ungdommen for å høre ungdommens opplevelse av situasjonen først, vil ifølge Forandringsfabrikken (2018) være en bedre måte å håndtere det på.

I håndboka til Ringsaker kommune (2015) skriver de om politiets rolle i det tverretatlige samarbeide for å forebygge rusavhengigheten blant ungdommene. De skriver at samarbeidet med politiet har hatt en stor rolle og at deres mulighet for å bruke tvangsmidler har vært en ressurs, men de poengterer at disse tvangsmidlene i liten grad ble brukt mot de yngste (Ringsaker kommune, 2015). Ved et eventuelt samarbeid med politiet kan barneverntjenesten snakke med ungdommen om deres ønske om å hjelpe ungdommen til å håndtere og mestre rusproblematikken. Det kan bli lagt til rette for at ungdommen gjennomfører en ruskontrakt, som går ut på at ungdommen avlegger tisseprøver for å bevise at han eller hun ikke ruser seg. Mange ungdommer som ruser seg har et negativt forhold til politiet, og for at denne ruskontrakten ikke skal bli skremmende for ungdommen kan det være greit at informasjon og opplysninger rundt opplegget blir formidlet av noen som ungdommen har en god relasjon til (Ringsaker kommune, 2015).

Ved å bruke tverrfaglig og tverretatlig samarbeid som et forebyggende tiltak kan barneverntjenesten få informasjon og en oversikt over hvilken omgangskrets ungdommen har. Skolen sitter trolig på opplysninger om hvilke elever ungdommen er i kontakt med og hvilken

påvirkningskraft dette miljøet har på ungdommen. Politiet kan ha en oversikt over hvilke ungdomsmiljøer som er ute på kveldstid og om det er rusmidler inne i bildet. Det kan også være at de har vært i kontakt med ungdommen på kveldstid. Ved å kartlegge dette sammen, kan det på mange måter være enklere å vite hvordan man skal håndtere situasjonen og hva som vil være aktuelt å snakke med ungdommen og forsatte om (Ringsaker kommune, 2015).

Kvello (2012) skriver om Bronfenbrenners sosioøkologiske utviklingsmodell og hevder at ungdommen påvirkes av at systemer som ungdommen er en del av møtes. Slik som når barneverntjenesten deltar i tverretatlige samarbeid med skolen, så har dette en påvirkning på ungdommens liv (Kvello, 2012). Barneverntjenesten og skolen samhandler om et felles mål om å forebygge at ungdommen ruser seg og få videre skjevutvikling. De deler kunnskap om ungdommens fungering i skolen, både det sosiale og faglige. Ved å få en felles forståelse for hvordan ungdommen har det, og hvilke utfordringer og risikofaktorer ungdommen har, vil det kunne være større sannsynlighet for at barneverntjenesten setter inn riktig tiltak til riktig tid.

Det er ønskelig at ungdommen og foreldrene samtykker til at barneverntjenesten kan samarbeide med andre instanser og dele relevante opplysninger og informasjon om ungdommen og familien. Med et samtykke kan det gjøre det forebyggende arbeidet og det videre samarbeidet for ungdommens beste enklere for alle partene. Dersom de ikke samtykker vil det derimot bli utfordrende og vanskeligere for instansene å komme i posisjon til å dele informasjon og kartlegge ungdommens utfordringer, og å forebygge at ungdommen ruser seg. Derimot skal ikke mangel på samtykke stå i veien for det tverretatlige samarbeidet dersom det er nødvendig at instansene samarbeider for å forhindre at ungdommen blir utsatt for skade (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Fordeler med å forebygge rusproblematikk blant ungdommene så tidlig som mulig er at barnevernloven (1992) gjelder for alle barn og unge som er under 18 år. Dersom ungdommen er i risikograppa for å utvikle et rusproblem eller eksperimentere med cannabis vil det være viktig at barneverntjenesten aktivt arbeider forebyggende for å redusere risikofaktorene og forhindre at ungdommen kommer i kontakt med rusen (Barnevernloven, 1992).

4.5 Utfordringer og hindringer som kan oppstå ved et slikt arbeid

Barneverntjenesten arbeider under en av de strengeste taushetspliktene vi har i landet. Taushetsplikten innebærer at de ansatte skal verne om ungdommen og familien ved å ikke

utgi informasjon som omhandler dem. Likevel har barneverntjenesten rett til å samarbeide med andre instanser og gi informasjon og opplysninger om ungdommen og familien dersom det kan være med på å forebygge ungdommens fare for liv og helse, og dette uavhengig av om ungdommen og foresatte har samtykket til det (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015 a). Derimot hevder Ringsaker kommune (2015) at et samarbeid med andre instanser der ungdommen og de foresatte har samtykket til at informasjon og opplysninger omkring ungdommen kan deles, vil gjøre at det videre samarbeidet i saken blir bedre og at partene opplever samarbeidet som nyttig. Det å arbeide tett på ungdommen og foresatte, og lytte til deres ønsker og behov vil på mange måter være med å forebygge ungdommens bruk av cannabis. Dette viser også Forandringsfabrikken (2018) sin rapport også fordi ungdommene selv forteller at når et samarbeid er preget av at ungdommen får medvirke gir det ungdommen motivasjon til endring.

Instansenes interesse og tilstedeværelse i samarbeidet vil være en viktig faktor som spiller inn på om det forebyggende arbeidet vil gjøre noen nytte for seg. Dersom flere av instansene ikke er ikke er forberedt til samarbeidsmøtene, tenker på andre arbeidsoppgaver som henger over skuldrene deres, eller det har vært hendelser på jobben som forstyrrer konsentrasjonen i møtet, vil det være vanskelig å komme noen vei (Jensen & Ulleberg, 2011). Dermed kan det av mange grunner være viktig at samarbeidet drives av en koordinator som har hovedansvaret for å styre møtet i form av å gå gjennom hva som skal diskuteres, hvem som får ordet, passe på at alle instansene får snakket og holder kontroll på tiden. Samarbeidet må for alle instansene være forpliktende og en prioritet, og det må være tydelig at instansene sammen arbeider mot et felles mål (Jensen & Ulleberg, 2011).

En annen utfordring som kan oppstå i det forebyggende arbeidet er at ungdommene ofte skjuler bruken av rusmidler for de voksne som er i kontakt med dem, og dette kan gjøre at det tar lang tid før man avdekker rusbruken. Når det da blir avdekt kan ungdommen ha utviklet rusproblemet over tid, og det vil derfor være vanskeligere å hjelpe ungdommen ut av det (Forandringsfabrikken, 2018). Samtidig som at ungdommene skjuler rusbruken, så kan det også for veldig mange av dem være knyttet opp imot følelser av skam og skyldfølelse. Dette vil kunne være med på å gjøre det vanskelig for ungdommen å gi uttrykk for eller selv be om hjelp.

Et av tiltakene som Ringsaker kommune benytter seg av er bevisstgjøringsamtaler. Disse samtalene skal ifølge håndboken være med på å gjøre ungdommene mer bevisst på hva cannabis er og gi dem kunnskap om bruken av stoffet. Samtidig skal samtalen også utfordre

ungdommenes holdninger rundt rusbruken og gi de kunnskap om hvilke konsekvenser som kognitive og sosiale konsekvenser bruken av cannabis kan medføre (Ringsaker kommune, 2015). Ungdommene som barneverntjenesten arbeider med, vil over tid få en relasjon til kontaktpersonene. Ved at kontaktpersonene bruker tid på å skape gode relasjoner til ungdommene vil det kanskje bidra til at en kommer i posisjon til å gjennomføre lignende bevisstgjøringsamtaler som Ringsaker kommune har valgt å videreføre i ordinær drift. Det kan imidlertid gi utfordringer i relasjonen dersom ungdommen får en følelse av at kontaktpersonen begynner å grave i om hvorvidt ungdommen ruser seg eller ikke, og situasjonen kan skape usikkerhet og avvisning. Forandringsfabrikken (2018) hevder derimot at ved å være direkte og ærlige med ungdommene vil det gjøre dem tryggere, istedenfor at kontaktpersonen dveler ved å si det som faktisk er barneverntjenestens bekymringer. Likevel bør kontaktpersonen være sikker på at han eller hun har den riktige kunnskapen som trengs for å snakke åpent med ungdommen om cannabis (Ringsaker kommune, 2015).

Hvorvidt ungdommenes bruk av cannabis er påvirket av miljømessige eller familierelaterte faktorer vil være vesentlig å se nærmere på, da dette kan være med på å spisse de forebyggende tiltakene som kan iverksettes. I en slik bevisstgjøringsamtale som Ringsaker kommune (2015) beskriver, vil det kanskje være naturlig å trekke inn ungdommens vennekretser og deres holdninger til bruk av cannabis. Dette for å høre om ungdommen opplever et press fra samfunnet og om dette er med på å påvirke ungdommens holdninger til rus. Bronfenbrenners sosioøkologiske modell viser dessuten til at ungdommer deltar i ulike systemer og at disse systemene er med på å påvirke hverandre. Ungdommenes sosiale nettverk kan dermed ha en betydning for om ungdommen bruker cannabis eller ikke. Det kan for eksempel være at flere i vennegjengen bruker cannabis og at ungdommen derfor bruker det for å passe inn (Kvello, 2012).

Det er ikke nødvendigvis slik at alle ungdommene som barneverntjenesten arbeider med eller som er under barneverntjenestens omsorg, er i risikogruppen for å utvikle rusproblem eller bruke cannabis. Derimot er det kjent at mange av de ungdommene som barneverntjenesten arbeider med har flere risikofaktorer rundt seg som kan være med på å styrke bekymringene, og som vil være med på å gjøre det forebyggende arbeidet relevant med tanke på å forhindre eller redusere at ungdommene får varige rusproblem (Kvello, 2016). Mange av dem kan ha opplevd omsorgssvikt eller ha traumer som kan være med på å gjøre sannsynligheten større for at de kan få problemer knyttet til rus og kriminalitet senere i livet. Selv om risikofaktorene

er mange er det viktig at barneverntjenesten viser ungdommene tillitt og er åpen med ungdommene og deres bekymringer (Forandringsfabrikken, 2018).

5.0 Oppsummering

Hvordan kan barneverntjenesten bidra til å forebygge rusproblematikk blant ungdom (14-18 år) de arbeider med? Forebygging av bruk av cannabis blant alle ungdommer i samfunnet er et viktig arbeid. Ungdommene som barneverntjenesten arbeider med, har et behov for å bli sett og for å få hjelp til å håndtere stressrelaterte følelser som fører til at de ruser seg på cannabis. Selv om andelen ungdommer som ruser seg på dette stoffet har hatt en betraktelig stor nedgang siden 1990-tallet er det fortsatt en del ungdommer som både bruker og er i risikogruppen for å mulig bruke cannabis. For å forebygge at ungdommene som bruker cannabis ikke får et varig rusproblem og faller utenfor i samfunnet er det viktig at barneverntjenesten, sammen med andre instanser griper inn så tidlig som mulig.

Barneverntjenesten kan bidra til å forebygge bruk av cannabis ved å delta i tverretatlige samarbeid. Samarbeidet med andre instanser kan bidra til å få avdekket bruk av cannabis, og skape et helhetlig bilde av ungdommenes situasjon. Et eksempel på dette er «Tiur-prosjektet» som ble gjennomført av Ringsaker kommuner, der barneverntjenesten, skolen, politi og utekontakten samarbeidet om å forebygge rusproblematikk blant ungdommene. Prosjektet var så vellykket at de overførte arbeidsmåten til den ordinære driften i kommunen. For at et slikt tverretatlig samarbeid skal ha suksess er det visse faktorer som må være til stede, som blant annet en felles forståelse for målsetting og at alle instanser bidrar med relevant informasjon.

Et annet bidrag til det forebyggende arbeidet er at kontaktpersonen i barneverntjenesten bruker tid på relasjonsbygging med ungdommen. Grunnen til at noen av ungdommene ruser seg er at de har opplevd traumatiske situasjoner og hendelser i barndommen, som gjør at de flykter fra vonde tanker og følelser ved å ruse seg på cannabis. Mye av det forebyggende arbeidet kan dermed være å lytte og anerkjenne ungdommenes opplevelser. Ungdommene er i sårbare situasjoner og de har med seg opplevelser og erfaringer som i mange tilfeller kan være årsaker til at de ruser seg.

Arbeidet med denne oppgaven har vist at et godt fungerende barnevern, kan være en viktig instans for å forebygge ungdoms bruk av rusmidler som cannabis. Som et forslag til videre forskning innenfor dette temaet, hadde det vært interessant å utforske ungdommenes syn på

hvordan de har opplevd å få hjelp av barneverntjenesten i forbindelse med sine rusproblemer. Man kan konkludere med at ungdommers rusproblematikk bør være et sentralt område innen barnevernets arbeidsfelt.

6.0 Litteraturliste

- Bakken, A. (2018). *Ungdata 2018 Nasjonale resultater*. Oslo: NOVA rapport 8/18.
- Bakken, A., Soest, T. V., & Pedersen, W. (2019, juni 6). Mer bruk av cannabis blant Oslo-ungdom: Hvem er i risikozonen. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, ss. 1-15.
- Barne- og familiedepartementet. (2005). *Regjeringen.no*. Lokalisert 10.04.20: Barnevernet og det forebyggende arbeidet for barn og unge og deres familier:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0003/ddd/pdfv/258676-rundskriv_q-252005.pdf
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2013, september). *Regjeringen.no*. Lokalisert 14.04.20: Forebyggende innsats for barn og unge:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv_q16_2013.pdf
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2007). *Regjeringen.no*. Lokalisert 22.04.20: Forebyggende innsats for barn og unge:
https://ntnu.blackboard.com/webapps/blackboard/execute/content/file?cmd=view&content_id=_316453_1&course_id=_2888_1
- Barne, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015 a, februar 20). *Barnevernets arbeid*. Lokalisert 17.03.20: https://bufdir.no/Barnevern/Om_barnevernet/Om_barnevernet/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015 b, april 15). *Meldinger til barnevernet*. Lokalisert 17.03.20: Bufdir: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019, april 1). *Informasjonsdeling mellom tjenestene*. Lokalisert 22.04.20:
https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Samarbeid_mellom_helse_og_barnevern/Informasjonsdeling_mellom_tjenestene/
- Barnevernloven. (1992, juni 17). *Lovdata*. Lokalisert 28.04.20: Lov om barneverntjenester:
<https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Forandringsfabrikken. (2018). *Klokheter om rus*. Forandringsfabrikken Kunnskapssenter.
- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvaran, I., & Bunkholdt, V. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barneverns-arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvillo, Ø. (2012). *Oppvekstmiljø og sosialisering*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvillo, Ø. (2016). *Barn i risiko*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Mikkelsen, S. (2005). *Forebygging*. Lokalisert 05.05.20: Hva er forebygging?:
<http://www.forebygging.no/artikler/2007-1998/hva-er-forebygging/>
- Norsk helseinformatikk. (2019, mai 24). *NHI*. Cannabis, hasjis, marihuana. Lokalisert 10.05.20:
<https://nhi.no/psykisk-helse/rus-og-avhengighet/narkotiske-stoffer/cannabis-hasjisj-marihuana/?page=2>

Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Ringsaker kommune. (2015, August). *Tidlig intervensjon - unge og rus i Ringsaker*. Hentet fra Kriminalitetsforebygging: <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/10/TIURhandbok-WEB.pdf>

Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2015). *Bære eller bryte*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

Solberg, K. I. (2012). *Idunn*. Hentet fra Mot en livskvalitetsfremmende terapi ved rusavhengighet: https://www.idunn.no/tph/2012/04/mot_en_livskvalitetsfremmende_terapi_ved_rusavhengighet

Statistisk sentralbyrå. (2019, november 4). *1 av 7 unge har brukt cannabis det siste året*. Hentet fra <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/1-av-7-unge-har-brukt-cannabis-siste-aret>

Store norske leksikon. (2009, februar 15). *snl*. Hentet fra Saksbehandler: <https://snl.no/saksbehandler>

